

FÓRUM

Dr. Kardos Sándor

MEGYEI BÍRÓSÁGI TANÁCSSELSŐ, EGYETEMI ADJUNKTUS (DEBRECEN)

Jogorvoslat a büntetőeljáráshoz

„Magyarországon az úgynevezett perlekedési (még pontosabban: továbbperlekedési) hajlam sokkal nagyobb, mint Európa más országaiban. Így például már az első világháború előtti években is rámutattak arra, hogy a fellebbezések aránya Franciaországban 0,5 és 1,3% között, Németországban 17% volt. Ezzel szemben Magyarországon a törvényszékek ítéletei ellen 33,2%-ban fellebbeztek és a táblabírók határozatai ellen az esetek 41,7%-ában éltek semmisségi pánasszal.”¹

Akár legyinthetnénk is erre a megállapításra, hisz meglehetősen régi adatokat tartalmaz, mert minderre az eredeti hivatkozás Auer György: *Javíthatunk-e büntetőbírói eljárásunkon?* című munkájában történik, amely a Magyar Jogászegyleti Értekezések 1935-ös évfolyamában jelent meg. Feltehető azonban, hogy ez a nemzeti jellemvonás azóta sem változott, így nem érdektelen az egyébként is napirenden lévő jogorvoslati rendszerről szót ejteni.

1. Történeti előzmények

A büntetőeljárás egyik jellegzetessége, hogy több egymást követő szakaszból áll. Mindegyik szakaszban más-más a döntésre jogosult szerv (nyomozó hatóság, ügyész, bíróságok). Mindegyik szakasznak az eljárásban szűrőszerepe is van, amelyen át a további szakaszba csak az arra alkalmas ügyek jutnak. Az eljárás szakaszossága a büntetőeljárás egyik garanciája. A büntetőeljárás fakultatív szakasza a fellebbezési eljárás (a másodfokú bíróság eljárása), amely attól függően folyik, hogy beadtak-e hatályos fellebbezést.²

A büntetőeljárás történeti rendszereit vizsgálva megállapítható, hogy a tiszta vádeljárásban, amikor a nép maga bíraskodik a népgyűléseken, nincs perorvoslat, mert a népgyűlés az első és egyben az utolsó fórum.³ Amikor az elsőfokú bíraskodást bírói testületek vagy egyes bírák végzik, szinte szükségszerűen születik meg előbb a népgyűléshez, majd később a fejedelemez való fellebbezés.

Ezt követően pedig az inkvizitórius rendszerben fejlődnek ki a perorvoslatok különböző fajtái és a többfokú fellebbezés. Mivel a nyomozórendszerben a bíraskodás a törvénytudó bírák kezében volt, gondoskodni kellett arról, hogy az ítéletek hitelessége, törvényessége minden vitán felül álljon, ezért az alsóbb fokú bíróság határozatait a törvényben még jártasabb bírói testü-

letek vizsgálták felül. Így alakult ki lényegében a háromfokú bírói szervezet, amelyben az elsőfokú a másodfokú, ettől a harmadikhoz lehetett fellebbezéssel élni, amelyet a Carolina megtoldott még azzal, hogy a harmadfokú bíróság döntésével szemben valamely egyetem tanári karának véleményét is ki lehessen kérni.

A nyomozórendszer elveinek megfelelően a perorvoslatok módja az írásbeli fellebbezés lett, vagyis a felsőbb bíróság mindig csak az alsóbb bíróság által felterjesztett „iratsomóból” szerzett tudomást az ügyről, az abból megismert tényállást bírálta el törvényismerete szerint.

A XIX. század során kialakult vegyes rendszerű büntető eljárási rendszerek alapelveivel, így elsősorban a közvetlenség elvével, a többfokú és főleg az írásbeli fellebbezés ellentétben állt.⁴

Számos kiváló jogtudós egyenesen vitatta a fellebbezés létjogosultságát. Sokat idézik erre nézve Wlassics Gyula álláspontját, mely szerint „a haladás emberének csak két út között lehet választani, egyik a fellebbezés teljes eltörlése, illetőleg a ténykérdés fellebbezhetetlensége, másik a fellebbezési bíróság előtt éppoly szóbeli és közvetlen főtárgyalás szervezése, mint az elsőfokú előtt. Harmadik út nincs, vagy visszafelé vezet.”⁵

(Pusztán közbevetőleg jegyezzük meg, hogy egyesek szerint a fellebbezés, még a kétszeri értékelés tilalmát is sérti. Egyébként az e körben hivatkozott „ne bis in idem” eredeti római jogi szabálya a „bis de eadem re ne sit actio” volt, amelynek hangsúlya az, hogy ugyanaz az ügy ismételt bírói döntés alá ne kerüljön.)

Wlassics-hoz hasonlóan Baumgarten Izidor is kifejtette az 1898-ban tartott jogászegyleti előadásában, hogy „a kétféle ítélet megegyezése inkább a második fórum felesleges, mint szükséges volna mellett bizonyít”, de ugyanígy Vargha Ferenc is ellenezte a fellebbezés fenntartását.⁶ Álláspontját azzal indokolta, hogy a ténykérdés helyes eldöntése fontosabb a jogkérdés megítélésénél és a tényállásnak a megállapítása a szóbeliség és a közvetlenség elveinek alkalmazásával mindenképpen az elsőfokú bíróság feladata.

Ugyancsak Vargha Ferenc-től olvasható, hogy „nincs törvényhozás, mely perorvoslatokról nem gondoskodik, de alig van kettő, mely a perorvoslatok módjait nézve egymással megegyeznék, így volt ez a rég múlt időben és így van... a vádelv alapulvételével kiépített büntető perrendtartásokban is.”⁷

Angyal Pál is azt írja tankönyvében, hogy a „modern vegyes rendszer az elsőfokú perorvoslat meghonosítására törekszik, mely egyaránt kiterjed a tény- és jogkérdésre.”⁸

Vámbéry Rusztem álláspontja ezzel teljesen egyező, amikor kijelenti, hogy: „a modern vegyes rendszerű per az elsőfokú bíróság megerősítésével járt s lehetőleg csak elsőfokú perorvoslatra törekszik.”⁹

Hazánkban a fellebbezésnek igen régi tradíciói voltak, bár azzal elsősorban a nemesek élhettek, „akik büntető ügyeiket folyton hétszemélyes tábláig vitték.”¹⁰

Bár az 1872. évi törvényjavaslat alapján fejlődött gyakorlat és az azt követő szabályozás csak kivételesen engedtek a másodfokú bíróság határozata ellen fellebbezést.

Ezt megelőzően egyébként az Országbírói Értekezlet megszüntette a nemesek és nem nemesek közötti különbségeket a fellebbezési rendszert kétfokúvá alakította.¹¹

Részben ezzel is magyarázható, hogy az 1896. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Bp.), amely a magyar büntető perrendtartást szabályozta, kétfokú fellebbviteli rendszerrel rendelkezett. Sok más egyéb mellett a törvény egyik legnagyobb jelentősége abban állt, hogy a bűnügyekben egységes eljárást vezetett be, többek között alkalmazva a már az 1861. évi Országbírói Értekezlet javaslataival deklarált törvény előtti egyenlőség elvét is.

A törvény egységesítette a perorvoslatokra vonatkozó, akkor korszerűnek számító előző szerteágazó joganyagot és joggyakorlatot, másrészt új rendelkezéseivel teljessé tette a perorvoslatok körét. Fenntartotta a kétfokú fellebbviteli rendszerét, de azzal a módosítással, hogy ténykérdésben csak egyszeri jogorvoslatot engedett (fellebbezés) és a jogkérdés támadását a fellebbezésben, illetőleg tovább, az úgynevezett semmisségi panaszban meghatározott feltételekhez kötötte.¹²

A törvény rendes, vagyis a nem jogerős bírósági határozatok elleni perorvoslatokként rendszeresítette a fellebbezést, a semmisségi panaszt és a felfolyamodást (ez utóbbit új szabályozásként csak a végzések ellen). A jogerős bírósági határozatok ellen egyébként rendkívüli perorvoslatként bevezette a jogegység érdekében használható perorvoslatot, az újrafelvételt (perújítást) pedig az addiginál szélesebb körre terjesztette ki.

A járásbírói ügyekben jelentősek voltak a fellebbezésről illetően a korlátozások: az 547. § (3) bekezdés értelmében nem lehetett fellebbezni a büntetés kiszabása tekintetében a vádlott javára, ha a járásbíró a vádlottat ötven koronát (később pengőt) meg nem haladó pénzbüntetésre ítélte, továbbá ugyancsak nem lehetett fellebbezni a vádlott terhére általában, kivéve, ha a járásbíró a rendkívüli enyhítő rendelkezést alkalmazta.¹³

A korabeli szóhasználatnál élve „a fellebbezés megszorítása” nemcsak járásbírói szinten volt ismert. A Bp. kizárta a fellebbezést a törvényszék ítélete ellen is, ha például a vádelejtést követően olyan ügy elbírálásáról kellett döntenie, amely eredetileg a járásbíró vagy közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozott.¹⁴ Ezen túl pedig, ha a vád és az ítélet tárgya csak pénzbüntetéssel büntethető vétség volt, a törvényszék határozatával szemben a semmisségi panasz is ki volt zárva.¹⁵

A XIX. század első felében is napirendre került a perorvoslat reformjának kérdése. Az Auer György és Mendelényi László által készített bűnvádi eljárási jog magyarázata már 1930-ban kifejti, hogy „nem lehet

kétséges az, hogy a büntető igazságszolgáltatás gyorsítása és egyszerűsítése irányában az első lépés a fellebbezés eltörlése kell. hogy legyen, hozzátevé azt is, hogy ezzel egy időben nem maradhat el az elsőfokú bíróság megerősítése”.¹⁶

A kérdés nem egyszerű voltára utal az is, hogy a szerző tárgyilagosan megjegyzi a következőket is: „Annak tárgyalása, hogy magának a Bp. perorvoslati rendszerének általános módosítása miként történjék: a királyi ítélőtáblának teljes megszüntetésével-e vagy azok fenntartása mellett az ügyeknek kettéválasztása, s az ügyek fontossága szerint a revízióknak a királyi ítélőtábla és a királyi Curia¹⁷ között való megosztása útján, s hogy a fellebbezés eltörlésének garanciájaként az elsőfokú bíróságok miként erősítenek meg, és a revízió köre és terjedelme miként tárgyalassák ki, mindezek olyan kérdések, amelyek tárgyalása meghaladja e mű feladatát és kereteit.”

A fellebbezési eljárást szabályozó tételes jogunk 1949-től kezdődően jelentős változásokon ment keresztül és ezek a változások a fellebbezési eljárás alapelveit is lényegbevágóan érintették.

Az 1896. évi XXXIII. törvénybe foglalt és azt követően több novellával módosított büntető perrendtartásnak a fellebbezésre vonatkozó rendelkezéseit az 1949. évi XI. törvény helyezte hatályon kívül. E törvény fellebbezési rendszerét az 1951. évi III. törvénybe foglalt büntető perrendtartás néhány módosítással átvette. Ezt követően alapvető változások következtek be büntető fellebbezési rendszerünkben, különösen az 1954. évi V. törvénybe foglalt I. Bpn. és az 1958. évi XX. számú törvényerejű rendeletbe foglalt III. Bpn. útján.

A legjelentősebb változást az I. Bpn. hozta. Mint ennek indokolása leszögezi, az 1951. évi III. törvény fellebbezési eljárásának lényeges elve az úgynevezett reformatio in peius lehetősége volt, amely a másodfokú eljárás során az ítéletnek a vádlott terhére való súlyosítását abban az esetben is megengedte, ha a vádlott terhére a vád képviselője fellebbezést nem jelentett be.

Mindemellett a másodfokú bíróság gyakran pusztán az iratok alapján bírálta felül az elsőfokú bíróság ítéletét, új érdemi határozatot hozott legtöbbször olyan vádlott terhére, akit nem is látott, személyét, vallomását, a tanúk előadását közvetlenül értékelni nem állott módjában. A vád képviselőjének fellebbezése hiányában a vádlott terhére való súlyosítás nemcsak helytelen és törvénysértő ítéletekre vezetett, de lassan visszariasztotta a vádlottakat a fellebbezési joguk gyakorlásától is.

2. A hatályos jogi szabályozásról

Mindenekelőtt fontos arra rámutatni, hogy a jogorvoslati fórumrendszer jellege alapvetően a bírósági szervezet szintjeitől függ. Az egyfokú vagy kétfokú fellebbezési rendszerre való hivatkozás nem feltétlenül pontos. Az ún. másodfokú fellebbezést ugyanis nevez-

hetik semmisségi panasznak is, de ettől a jogorvoslati rendszer még természetesen kétfokú.¹⁸ Az eredeti új Be. ezt a bizonyos másodfokú jogorvoslatot felülvizsgálatnak, míg az ugyanezen néven ismert rendkívüli perorvoslatot rendkívüli felülvizsgálatnak nevezi.¹⁹

A fellebbezési fórumrendszer kialakításának egyik fő kérdése kétségkívül a fellebbezési szintek meghatározása. Az egyfokú fellebbviteli rendszer – legalábbis látszólag – gyorsabbnak tűnik. Látni kell azonban, hogy az egyfokú fellebbvitel esetén a másodfokú bíróság igen bonyolult, összetett feladatot lát el, amikor egyszerre gyakorolja reformatórius és kasszatórius jogkörét. A kétfokú fellebbvitel sem jelent szükségszerűen hosszadalmasabb eljárást és mindenképpen előnye, hogy a felülbíráló fórumok következetesebb és egységesebb ítélkezési gyakorlatot folytathatnak.

A másik igen fontos eldöntendő kérdés a felülbírálat terjedelme, ami tulajdonképpen a revízió részleges, vagy teljes voltának kérdéskörét érinti. A részleges revízió elve a másodfokú bíróságnak lényeges kötöttséget jelent, hiszen ha észleli is a fellebbezéssel meg nem támadott határozatokban a törvénysértést, nincs eszköze annak korrigálására.²⁰ Ezzel szemben, ha a fellebbviteli bíróságot nem köti a perorvoslati kérelem terjedelme, akkor nyilvánvalóan a fellebbviteli bíróság szélesebb körben küszöböli ki a nem sérelmezett jogi, adott esetben eljárásjogi, vagy akár ténybeli hibákat is. Mondani sem kell, hogy a hatályos rendelkezések a teljes revízió elvén alapulnak.

Ugyancsak rendező elvként jelentkezik a reformatórius és kasszatórius jogkörök egymáshoz való viszonya. A másodfokú bíróság ugyanis annak ellenére, hogy jogerős ügydöntő határozatot hirdet ugyan, első sorban felülbírál és csak ezen keresztül ítélkezik. A kasszatórius rendszer nyilvánvalóan prioritást biztosít az elsőfokú bíróságnak, mert az eljárásjogi alapelvek érvényesítése érdekében (közvetlenség, szóbeliség) visszautalja az ügy tárgyalását az első fokra. A jogirodalom ugyanakkor azt sem vitatja, hogy a reformációs jogkör szélesebb köre – a hatályon kívül helyezések lehetőség szerinti mellőzésével – egyrészt az eljárás gyorsításával, másrészt olcsóbb, gazdaságosabb voltával jár. Azt, hogy ennek során sérülnek-e fent hivatkozott alapelvek és ezek mennyiben és milyen módon jelentik az alapelvek sérelmét, kétségkívül elgondolkodtató.

Pusztán a teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy a súlyosítási tilalom másodfokon való alkalmazhatósága is vitatott volt, amely ma már nem időszerű, mert teljes körben elfogadottá vált, hogy a súlyosítási tilalom elve érvényesül a másodfokú eljárásban. Ennek létjogosultsága fel sem vethető, mert ellenkező esetben a védelmi jogosultságok igen jelentős korlátozásához, bizonyos értelemben a jogorvoslatok ellehetetlenüléséhez vezethetne.

Az egyfokú vagy kétfokú fellebbezési eljárást illetően az elmúlt évek során folyamatosan változott a jogal-

kotó álláspontja is. Az 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: új Be.) eredetileg a kétfokú jogorvoslati rendszert kívánta bevezetni. Ezzel kapcsolatban a törvény miniszteri indokolása a következőket fejt ki.

A bírósági szervezet reformjával összhangban a javaslat a Bp.-t követve újra bevezeti a kétfokú rendes jogorvoslati rendszert és ennek megfelelően végzi el a hatáskörök elosztását. Továbbra is a helyi bíróság jár el az általános hatáskörű elsőfokú bírósággént, de a javaslat bővíti a megyei bíróság kiemelt hatáskörét.

A megyei bíróság által első fokon elbírálandó ügyek kiválasztásánál a javaslat a bűncselekmény és a kiróható büntetés mellett a hatályos joggal összehasonlítva nagyobb jelentőséget tulajdonít a bűncselekmény jellegének.

A megyei bíróság hatáskörébe utalja a jogállami be rendezkedés alapintézményei ellen irányuló cselekmények elbírálását (pl. a választás, a népszavazás és a népi kezdeményezés rendje elleni bűncselekmények, az egyesülési és a gyülekezési szabadság megsértése) és az olyan ügyek megítélését, ahol a büntetőjog az állam demokratikus működését alapvetően biztosító véleménynyilvánítás szabadságának állít korlátot. A megyei bíróság bírálja el azokat a bűncselekményeket is, amelyek akár egész társadalmak pusztulását idézhetik elő (környezetkárosítás, visszaélés nukleáris létesítmény üzemeltetésével) és amelyek tipikusan szervezet-szerű elkövetésükre figyelemmel felmérhetetlen károkat okozhatnak (visszaélés kábítószerrel, a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények).

A kétfokú rendes jogorvoslati rendszer természetesen változásokat idéz elő a másodfokú bírósági eljárásban. Mindenekelőtt szélesedik a másodfokú bíróság reformatórius jogköre. A törvény általános szabállyá tette a jelenlegi hatályos rendszernek a vétségi eljárásban érvényes rendelkezését: a másodfokú bíróság bizonyítást vehet fel, ha a tényállás nincs felderítve vagy hiányos és szélesebb körben ad módot az első fokon megállapított tényállástól eltérő tényállás megállapítására. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy csökken azoknak az eseteknek a száma, amikor a másodfokú bíróság megalapozatlanság okából helyezi hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét, erre ugyanis csak akkor kerülhet sor, ha a megalapozatlanság kiküszöbölése érdekében nagy terjedelmű bizonyítást kell felvenni. Ez a megoldás kétségkívül magában hordozza az eljárás gyorsításának a lehetőségét, mert a megismételt eljárás gyakran vezet az ügyek „előregedéséhez”.

Az úgynevezett harmadfokú eljárásban – amelyet a törvény felülvizsgálati eljárásnak nevezett – a tényállást nem vizsgálják, hanem kizárólag jogkérdésben döntenek. A felülvizsgálati kérelemben a hagyományos alakú semmisségi okokon (a bíróság nem volt törvényesen megalakítva, hatáskörét túllépte, az ítélelhozatalban kizárt bíró vett részt) kívül hivatkozni lehet az úgynevezett anyagi semmisségre is (a vádlott bűnösségének megállapítására vagy felmentésére a törvény megsérté-

sével került sor, törvényt sértettek a cselekmény minősítése során).

A büntetés mértékét a harmadfokú bíróság csak akkor módosíthatja, ha megváltoztatja a bűncselekmény minősítését, illetve ha megállapítja, hogy a büntetést más törvényi keretek között kell kiszabni. Ezt a korlátozást a törvény a jogorvoslati jog érvényesülése érdekében csak abban az esetben oldja fel, amikor a vádlott bűnösségét eltérő tényállás alapján a másodfokú bíróság mondta ki. Mivel a harmadfokú eljárásban jogkérdéseket döntenek el, tárgyalásra nem kerül sor, a bíróság tanácsülésen vagy ülésen hozza meg döntését.

A törvény indokolása arra is utal, hogy a kétfokú rendes jogorvoslati rendszerre áttérés nem idéz elő lényegi módosulást a perújítás szabályozásában, de értelemszerűen szűkíti a rendkívüli felülvizsgálat igénybevételének lehetőségét. A kétfokú rendes jogorvoslat – a jogbiztonság alkotmányos alapértékének megfelelően – csökkentette volna a jogi kérdésre alapított rendkívüli jogorvoslat lehetőségét. A törvény szövege azonban e kérdésben eltért az eredeti koncepciótól és a kívánatosnál szélesebb körben engedte volna meg a rendkívüli jogorvoslati lehetőség igénybe vételét.²¹

Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy egyfokú, vagy kétfokú legyen a jogorvoslat nem egyszerű feladat. Érvek és ellenérvek sora mindkettő mellett felsorakoztatható. Az egyértelműnek tűnik, hogy a kétfokú fellebbviteli rendszerben sor kerülhet a másodfokú bíróság hibáinak kijavítására is. Az ellenérvek ezzel szemben felhozzák, hogy teljesen természetes módon a másodfokú bíróság is hibázhat, így elvileg még további fellebbviteli lehetőségeket is kellene biztosítani. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy a másodfokú bíróság tévedései semmiképpen nem tekinthetők gyakorinak, így szükségszerűtlen és indokolatlan ezek miatt a büntetőeljárás elhúzódása.

Egyes felfogások szerint az első fokú bíróságok megfelelő szervezeti és működési feltételeinek biztosítása esetén elképzelhető a kétfokú fellebbvitel mellőzése. Van olyan nézet is, hogy a többfokú fellebbvitel akkor jelentene egyszersmind több biztosítékot is, ha a büntetőügynek ugyanazon érdemi kérdéseit vizsgálnák felül többször.²²

Ugyanazon érdemi kérdést illetően erre azonban a kétfokú fellebbvitel esetén is csak egy esetben kerül sor, mert a fellebbezéssel érintett kérdések felülbírálatát megosztott kétfokú fellebbvitel esetén is az eljáró bíróságok között. Ugyanis a ténykérdést és az ezzel együtt járó anyagi jogi kérdést tulajdonképpen csak egyszer, éspedig a másodfokú bírálta felül. A harmadfokú fórum tipikusan semmisségi panasz formájában csupán a jogkérdést vizsgálja felül.

Az új Be.-ben megfogalmazott elképzeléshez képest a 2002. évi I. törvény (a továbbiakban: Be. novella) miniszteri indokolása – teljesen természetesen, mert kötve volt a megváltozott körülményekhez – más alapokra helyezkedik, mivel ennek alapján egy ítéletábra

kezdte volna meg a működését. E kérdésben a következőket fejt ki:

„Jelenleg a kétfokú rendes jogorvoslati rendszer bevezetése sem alkotmányos, sem gazdaságossági szempontok alapján nem időszerű.” Ennek indokolása ugyanolyan meggyőzőnek tűnik, mint korábban a kétfokú fellebbvitel indokoltságának alátámasztása.

[Az álláspontok változása emlékeztet arra a felfogásra, mely szerint „a jogász érti annak lehetőségét, hogy ma ‚fehérnek’ mondja azt, amit tegnap ‚feketének’ nyilvánított” – a szerző ezzel a megállapítással senki mással, csak saját magával szemben ironizál, ezt azért is teheti, mert (remélhetőleg) ő maga is jogász.]

Mindenképpen érdemes megemlíteni, hogy az európai államok többségében jelenleg az egyfokú fellebbezés van érvényben (Anglia, Írország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Portugália, Belgium, Dánia, Ausztria, Lengyelország, Szlovénia és a Balti-államokban). Kétfokú fellebbvitel van jelen Németországban, Hollandiában, Romániában és Csehországban. A Skandináv államokban pedig a Legfelsőbb Bíróság dönt, hogy elfogadja-e a következő jogorvoslat iránti kérelmet.

A Be. novella a fenti megfontolásokra figyelemmel a kétfokú jogorvoslati rendszert egyfokúvá alakítja át, amiből okszerűen következik, hogy az ítéletábrán harmadfokú ügyintézés nem lett volna.

A Be. novella hivatkozva arra, hogy az új Be. jogorvoslati rendszere sem volt tökéletes, most már nem annak korrigálására törekedett, hanem arra tekintettel, hogy a tervezett öt helyett csupán egy ítéletábra létesül, nem a harmadfokú rendes bírósági eljárás szabályait, és ezzel párhuzamosan a rendkívüli jogorvoslati eljárás szabályait javította ki, hanem a kétfokú rendes jogorvoslatot a törvényből kiiktatta és a rendkívüli jogorvoslati lehetőséget a jelenleginél sokkal szélesebbre nyitotta.²³

A Be. Novella indokolása szerint sem az Alkotmány, sem nemzetközi kötelezettségvállalásaink, sem pedig az Alkotmánybíróság elmúlt egy évtizedes ítélkezési gyakorlata nem írja elő kifejezetten a másodfokú büntetőbírói határozat rendes jogorvoslattal történő megtámadása megteremtésének kötelezettségét, másrészt pedig az Igazságügyi Minisztérium felkérésére 2000 októberében a Legfelsőbb Bíróság és a megyei bíróságok megfogalmazták a Be. módosítására vonatkozó elvi elképzeléseiket és a bírói kar döntő többsége a kétfokú rendes jogorvoslat ellen, a hatályos 1973. évi I. törvény szerinti jogorvoslati rend fenntartása mellett foglalt állást.

A Be. novella ezzel lényegében hatályban tartotta a jelenlegi helyzetet, mivel az egyfokú jogorvoslati rendszer fenntartása miatt a helyi és a megyei bíróságok közötti ésszerűbb munkamegosztást sem tette lehetővé. A Be. novella a Legfelsőbb Bíróságot csak elvi kérdésekkel foglalkozó felülvizsgálati és jogegységi funkciókat ellátó bírói fórummá alakította át, tehát a Legfel-

sőbb Bíróságra rendes jogorvoslat keretében ügyek nem érkeznek.

A joggyakorlat irányítása szempontjából természetesen nagyon fontos, hogy az ország legmagasabb bírói fóruma korlátozott hatáskörű rendes jogorvoslati fórumként is eljárjon-e, avagy csak az alsóbb bíróságok jogalkalmazásának egységességét biztosító fórummá alakuljon át.²⁴

Nemzetközi összehasonlításban mindkét megoldásra van példa, bár tény, hogy Európa legtöbb országában megelégszenek az egyfokú rendes jogorvoslat biztosításával és sem kifejezetten európai uniós elvárások, sem alapvető emberi jogi megfontolások nem teszik kötelezővé a kétfokú rendes jogorvoslati rendszert.

Kétségtelen, hogy sem az Alkotmány, sem nemzetközi kötelezettségvállalásaink, sem pedig az Alkotmánybíróság elmúlt egy évtizedes ítélkezési gyakorlata nem írja elő kifejezetten a másodfokú büntetőbíróági határozat rendes jogorvoslattal történő megtámadása megteremtésének kötelezettségét, azonban mind a Kormánynak 1994-ben, mind az Országgyűlésnek 1998-ban alapos indokai voltak a kétfokú rendes jogorvoslat bevezetésére (bár kétségtelen, hogy erről a törvény miniszteri indokolása nem kellő mélységben ad számot).²⁵

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló ajánlása (No.R./87/18, a továbbiakban: Ajánlás) preambulumban felhívja a figyelmet arra, hogy a büntetőügyek elbírálásának késedelme rossz fényt vet a büntetőjogra, és károsan befolyásolja az igazságszolgáltatás működését. A preambulumhoz fűzött magyarázat arra is rámutat, hogy a tisztességes eljárás megköveteli az észszerű időn belüli tárgyalást, megköveteli, hogy a bűncselekménnyel vádolt személy ne álljon huzamosabb időn keresztül a bűnösség gyanúja alatt.²⁶

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény Strasbourgban 1984. november 22-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyvének 2. cikke szerint: „E jogot korlátozni lehet a jogszabályok által meghatározott kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében, vagy abban az esetben, amikor a szóban forgó személy ügyét első fokon a legfelsőbb bírói fórum tárgyalta, vagy amikor felmentő ítélet ellen benyújtott jogorvoslat folytán hoztak bűnösség megállapítását tartalmazó ítéletet.

Ez a rendelkezés egyébként a jogorvoslati kérdés meglehetősen neuralgikus pontja. A magyar szabályozás ugyanis nem teljesen konform ezzel a rendelkezéssel. A büntetőeljárás törvény rendelkezései erre ugyan lehetőséget adnak, de korántsem biztos, hogy az Alkotmány rendelkezésének eleget tesznek.

Az Alkotmány vonatkozó rendelkezései alapján a törvényekben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírói, államigazgatási vagy más hatósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti. Az Alkotmány látszólag a törvényhozóra bízta a jogorvoslati jog szabályainak meghatározását, amely a jelenlegi szabályozás szerint nem teszi lehetővé a fel-

lebbezést egy felmentő ítéletet követő, első bűnösséget megállapító ítélettel szemben.

Nagyon úgy tűnik, elfogadható Halmai Gábor e körben kifejtett álláspontja, amely szerint a strasbourgi elv a Magyar Alkotmánnyal nincs összhangban, törvény alapvető jog lényeges tartalmát nem korlátozhatja, így az ilyen esetben történő jogorvoslati korlátozás alkotmányellenes.²⁷

Annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy az új Be. kétfokú jogorvoslatra vonatkozó rendelkezései miért voltak szakmailag indokoltak, az Alkotmánybíróság büntető jogorvoslati rendszerrel foglalkozó határozatai adhatják meg a választ.

1992-ben, a törvényességi óvás jogintézményének megsemmisítésekor [9/1992. (I. 30.) AB határozat] az e rendkívüli jogorvoslat helyébe lépő felülvizsgálati eljárás szabályozása a gyakorlatban eltelt idő alatt bebizonyította, hogy a felülvizsgálati eljárás törvényi előfeltételeit a kívánatosnál szűkebb körben határozták meg és ennek következtében jelentős anyagi (és eljárási jogi) jogsértések orvoslása a hatályos jog szerint megoldatlan.

Az Alkotmánybíróság határozatában arra is hivatkozott, hogy felhívja a törvényhozó figyelmét arra: Magyarország azzal, hogy részese lett a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának, kötelezettséget vállalt annak biztosítására, hogy „fejlessze a bírói jogorvoslat lehetőségeit” (2. cikk 3. pont).²⁸

Az Alkotmánybíróság hivatkozott arra is, hogy „a törvényt sértő vagy megalapozatlan határozatok orvoslását a fellebbezési és a perújítási rendszeren belül is meg lehet oldani”, vagyis nem feltétlenül szükséges rendkívüli jogorvoslati intézményt létrehozni olyan célra, amelyet rendes perorvoslati intézménnyel is megfelelően szabályozni lehet. Az Alkotmánybíróság határozata alapján „az Alkotmány 57. § (5) bekezdése szerint a jogorvoslatihoz való jog követelményét az egyfokú fellebbezési rendszer is kielégíti, de a törvényhozó a túlmenő jogorvoslati lehetőséget is adhat”.

Az Alkotmánybíróság azonban arra is rámutatott, hogy a hatályosnál sokkal részletesebb és bonyolultabb perrendtartási szabályozás sem tud garanciát adni arra, hogy minden eseti bírói döntés tökéletesen megfeleljen az anyagi igazság követelményének.

Mindenképpen érdemes hivatkozni arra is, hogy a 49/1998. (XI. 27.) AB határozat alapjául szolgáló bírói indítvány a hatályos büntetőeljárás törvény szerinti vétségi fellebbezési eljárás rendelkezéseit azért támadta, mert az elsőfokú ítéletben megállapított tényállás megalapozatlanságának kiküszöbölésére vonatkozó széles jogkör oda vezethet, hogy a másodfokú bíróság átveszi az elsőfokú bíróság szerepét, így az eljárás alá vont állampolgár nem élhet alkotmányos jogorvoslati jogával, mivel a hatályos törvény alapján a másodfokú bíróság eljárása és határozata ellen rendes perorvoslatnak nincs helye.

A másodfokú eljárásban felülbírált elsőfokú döntés hatályon kívül helyezése és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítása szükségképpen megnöveli az eljárás időtartamát, így a bíróságok munkaterhének növekedéséhez vezet. Ezért természetes, hogy a másodfokú vétségi eljárásban a bíróság kasszatórius jogkörének erőteljes szűkítése és a reformatórius jogkör erősítése egyszerűsítési és gyorsítási célt szolgál.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az 1973. évi I. törvény e szabályozása nem sérti az alkotmányosan biztosított jogorvoslati jogot. Az Alkotmánybíróság megállapította: sem a jogorvoslati jog tartalma, sem a jogorvoslati jogosultság eljárási alapelve nem biztosít alanyi jogot arra, hogy a büntető felelősségre vonás alapjául szolgáló tényállás megállapítását minden esetben az elsőfokú bíróság végezze, illetve, hogy tényállási hiba esetén a másodfokú bíróság korrigáló döntése ellen újabb jogorvoslati lehetőség nyíljon, avagy ténykérdésekben a másodfokú bíróság csupán korlátozott reformatórius jogkörrel, vagy azzal sem rendelkezzen.

Az Alkotmánybíróság határozatának lényege tehát az, hogy kisebb súlyú ügyek esetében nem sérti a jogorvoslati jogot, ha ténykérdésekben a másodfokú bíróság széles reformatórius jogkörrel rendelkezik és ez alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállást állapíthat meg. Nagyon fontos az a megállapítás is, hogy a jogorvoslati jog önmagában nem jelenti azt sem, hogy a másodfokú bíróság tényállási hibát korrigáló döntése ellen újabb jogorvoslati lehetőség nyíljon.

Az eljárás késedelmé nehezíti a bizonyítást, növeli a költségeket, kedvezőtlenül érinti a sértetteket és arra a nem kívánatos következményre vezet, hogy időben igen távolra kerül egymástól a bűncselekmény elkövetése és a büntetés.²⁹

Az Ajánlás a bírósági eljárás tekintetében ilyen módszerként jelöli meg, hogy eljárásjogi okokból az eljárások érvénytelenítésére csak szigorúan meghatározott körülmények között kerülhessen sor, akkor, amikor az eljárási követelmények elmulasztása ténylegesen károsan érinthette a védelem vagy a vád érdekeit.³⁰

Nem tért ki az Alkotmánybíróság arra, hogy az 1973. évi I. törvény szerinti eljárásban vajon megengedhető-e a reformatórius jogkör széles megállapítása ténykérdésben és nem tért ki arra sem, hogy az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállás megállapításának helye lehet-e büntetési eljárásban. Nem foglalkozott az Alkotmánybíróság azzal sem, hogy amennyiben az első fokon felmentett vádlott bűnösségének megállapítása nem lehetséges a másodfokú bíróság által megállapított tényállás alapján, úgy alkotmányos-e, hogy az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás alapján ki lehet mondani a bűnösséget. Nem tért ki a határozat arra sem, hogy az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás alapján eltérő jogi minősít-

tésnek mennyiben van helye a másodfokú bírósági eljárásban.³¹

Az új Be. eredeti szövege ezen alkotmányossági kérdések elől azza! tért ki, hogy bevezette a kétfokú rendes jogorvoslatot. Az alapgondolat lényege a következő:

A büntetőeljárás jogorvoslati rendszerében indokoltak a gyorsítás és az egyszerűsítés olyan eszközei, mint pl. a másodfokú bíróság szélesebb reformatórius jogköre és a kasszáció háttérbe kerülése. A másodfokú bíróság szélesebb – lényegében a mai vétségi eljárás szabályaival egyező – reformatórius jogköre képes megakadályozni azt, hogy akár ténybeli, akár jogi hiba miatt az elsőfokú bíróság új eljárást legyen kénytelen lefolytatni. Ehelyett a hibák orvoslására másodfokon kerül sor, de éppen az alkotmányossági kritikák előli kitérés érdekében ilyen esetekben biztosítani kell a rendes harmadfokú jogorvoslat lehetőségét.

A harmadfokú eljárás bevezetésével a másodfokú bíróság reformatórius jogköre alapján meghozott határozata ellen – amely az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól teljesen eltérő tényállást és jogi minősítést tartalmazhat – lehetőség van még egy bírói fórum előtti eljárásra, mégpedig a jogerőben megnyilvánuló jogbiztonság sérelme nélkül.

A kétfokú rendszerben ugyanis az a gyorsítási lehetőség, amelyet az Alkotmánybíróság a vétségi eljárásban nem talált alkotmányellenesnek kiterjeszthető és általános szabállyá tehető. Ennek megfelelően a Be. eredetileg a másodfokú bíróság reformatórius jogkörét mind tény, mind jogkérdésekben szélesítette, ezzel összefüggésben nagyobb szerepet szánt a másodfokú bizonyításnak, ennek megfelelően csökkentette volna a hatályon kívül helyezési okok számát, így a másodfokú eljárás alkalmas lett volna az eljárás gyorsítására.

A négy szintű bírósági szervezet esetén is komoly szakmai érvek szólnak amellett, hogy a Legfelsőbb Bíróság – amely az Alkotmány szerint köteles biztosítani az alsóbb bíróságok egységes ítélezését – foglalkozzon érdemben felülbírálható, jogerőre még nem emelkedett ügyekkel. Nehezen képzelhető el az ítélezés egységességének biztosítása akkor, ha a legfőbb bírói fórum csak a korlátozott revízió elve alapján kialakított rendkívüli jogorvoslatokat bírál el, illetve csak jogegységi határozatokat hoz. Ez a bázis ugyanis feltehetően kevés ahhoz, hogy a Legfelsőbb Bíróság betöltsen az Alkotmányban nevesített feladatát.

A fentiek alapján kérdés, hogy az ítéletátlak felállítása mellett az egyfokú jogorvoslati rendszer fenntartása képessé teszi-e a Legfelsőbb Bíróságot a jogegységi funkciójának érdemi gyakorlására. A négy szintű fórumrendszerben, de egyfokú jogorvoslat mellett a helyi bíróságok által elbírált ügyek rendes jogorvoslat folytán csak a megyei bíróságokra juthatnak el, a megyei bíróságok által első fokon elbírált ügyek pedig az ítéletátlakra. Ebből következik, hogy a helyi bíróságok által elbírált ügyek az ítéletátlakra már nem juthatnak el

és a megyei bíróságok által első fokon elbírált ügyekkel másodfokon már nem a Legfelsőbb Bíróság, hanem az ítélőtáblák foglalkoznak, így a büntető ügyek döntő többségénél az ítélőtáblák egy-egy régióra kiterjedő joggyakorlat egységesítési hatása nem érvényesül.

A Legfelsőbb Bíróság pedig a jogegységi funkcióját úgy látja el, hogy a helyi bíróságon indult ügyek, de még a megyei bíróságon indult ügyek sem jutnak el hozzá, csak rendkívüli perorvoslat esetén.

3. Milyen legyen tehát a büntetőeljárás jogorvoslati rendszere?

Mindezek alapján több érv szól amellett, hogy helyes és indokolt lenne a kétfokú perorvoslat bevezetése, amely lehetővé tenné, hogy a jelenlegi legsúlyosabb alaki és anyagi jogi szabálysértések esetén ne rendkívüli, hanem a sokkal szélesebb körű garanciát jelentő rendes jogorvoslattal lehessen élni.

Ugyanakkor az is tagadhatatlan, hogy a kétfokú fellebbezési rendszer – minden mellette szóló már hivatkozott érv mellett – egyúttal lassítja is az eljárást. Ennek ellensúlyozása, a bírósági munkaterhek csökkentése viszont megkövetelné az, ún. „bagatell” ügyekben a fellebbezési lehetőségek korlátozását is, amely egyáltalán nem ellentétes az európai normákkal.

Ebben a körben a helyi bírósági eljárásra tartozó elsősorban csekélyebb tárgyi súlyú ügyek esetében a vád és védelem jogorvoslati lehetőségeinek átgondolása is felvethető. Kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében erre a nemzetközi előírások is lehetőséget adnak.³² A jogorvoslati jog korlátozását egyébként az Alkotmány sem zárja ki.³³

A bírósági ügyforgalom csökkentése természetesen nemcsak a jogorvoslat esetleges korlátozásával függ össze, hanem hivatkozva az Európa Tanács már idézett állásfoglalására megfontolást igényelne az elterelés, vagy annak kompenzációval egybekötött szélesebb körű alkalmazása is.

A szabálysértési ügyek felülvizsgálatával kapcsolatban is túlságosan sokat vállalt magára a bíróság.

A szabálysértési ügyek bírósági felülvizsgálatáról a 63/1997. (XII. 12.) AB határozat ugyan egyértelműen fogalmaz, amikor kimondja, hogy: Magyarország az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, ún. Római Egyezményt, s annak a 6. Cikk 1. bekezdésében biztosított bírósághoz fordulás jogával kapcsolatban a következő fenntartást tette: „A közigazgatási hatóságok előtt szabálysértés miatt folyó eljárásokban Magyarország ez idő szerint nem tudja biztosítani a bírósághoz fordulás jogát, minthogy a hatályos magyar jogszabályok nem tesznek ilyen jogot lehetővé a közigazgatási hatóságok szabálysértési ügyekben hozott jogerős határozataival szemben.” (1993. évi XXXI. tv. 4. §).

A szabálysértés „kétarcú” jogintézmény: a szabálysértések egy része ún. közigazgatás-ellenes cselekmény (pl. engedélyköteles tevékenység engedély nélküli végzése), másik része pedig az emberi együttélés általános szabályait sértő magatartás, ún. kriminális cselekmény (pl. tulajdon elleni bűncselekmények értékhatárral elválasztott alakzatai).

Az Alkotmánybíróság állásfoglalása szerint az Alkotmány 50. § (2) bekezdésében, illetőleg az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően a bírói út igénybevételének lehetőségét mind a közigazgatás-ellenes, mind a kriminális jellegű szabálysértések miatt indokoltnak tartotta. Ez eddig teljesen rendben lévőnek tekinthető.

Az Alkotmánybíróság döntése azonban azt nem írja elő, hogy az egyfokú bírósági felülvizsgálat nem volna elegendő, ezzel szemben – az elzárással büntetendő néhány szabálysértést leszámítva – a szabálysértési hatóság kifogással megtámadott határozata esetén, még a bíróság tárgyalás mellőzésével meghozott határozata ellen is tárgyalás tartását lehet kérni.

Kérdés, hogy szükség van-e erre, amikor a nemzetközi elvárások sem zárják ki a jogorvoslat, a bírói út ésszerű korlátozását.

Ugyancsak elgondolkodtató a katonai eljárásra vonatkozó szabályozás is.

A bűncselekmény fegyelmi jogkörben történő elbírálás lehetőségének visszaállítását mindenképpen üdvözlölni kell. (Természetesen az is felvethető, hogy indokolt-e valamennyi katonai vétség bűncselekményi szinten történő fenyegetettsége, nem lenne-e indokolt az ésszerű depoenalizálás lehetőségével élni.)

A bűncselekmény fegyelmi jogkörben történő elbírálásának lehetősége mindig együtt járt az eljárás gyors befejezésének lehetőségével, mert lehetővé tette a kisebb, de idősebb joghátrány alkalmazását.

Úgy tűnik, hogy a jogi szabályozás ezen a téren nem teljesen konzekvens. Az új Be.-t módosító 2002. évi I. törvény indokolása ugyanis az alábbiakat fejt ki:

A törvény visszaállítja a bűncselekmény fegyelmi eljárásban történő elbírálásának lehetőségét. E jogintézmény elődjét a kilencvenes évek elején bekövetkezett büntetőjogi reformok teljes egészében hatályon kívül helyezték, így indokolásra szorul, hogy miért javasolja most e törvény ennek a jogintézménynek a visszaállítását. A törvény abból indul ki, hogy 1993. óta modern törvények születtek mind a hivatásos (szerződéses), mind a sorállomány jogállását rendezendő, amely törvények kellő részletességgel szabályozzák a fegyelmi eljárásra vonatkozó joganyagot és biztosítják a fegyelmi eljárás során hozott határozatok ellen a bírósági felülvizsgálat lehetőségét.³⁴

A bírósághoz fordulás jogának alkotmányosan garantált elve nem azt jelenti, hogy minden bűncselekmény esetén bírósági eljárást kell lefolytatni, hanem azt, hogy a bűncselekmény elkövetésével terhelt személy válasszon a büntető útról történő elterelés és a bí-

rósági eljárás között. Ezt a tételt egyértelműen igazolják a büntetőeljárás jogban 1993 óta bekövetkezett változások, így különösen a vádemelés elhalasztásának bevezetése.

Nem elhanyagolható körülmény az sem, hogy a magyar fegyveres szervek tagjai az Észak-atlanti Szerződéshez történő közelítésünk, majd 1999. évi csatlakozásunk óta egyre több esetben teljesítenek szolgálatot külföldön. A külföldi szolgálatteljesítés esetén egy enyhébb tárgyi súlyú katonai vétség elkövetése esetén irracionális a terhelt külföldi szolgálatának megszüntetése és bírósági eljárás során történő megbüntetése, mert mind a célszerűségi szempontok, mind a szolgálati érdekek a jogsértés gyors és egyszerű eljárásban történő megtorlását indokolják. Hasonló jogintézmény szinte minden modern hadsereggel rendelkező ország katonai jogában megtalálható.

Ezért a törvény olyan szabályozás mellett állítja vissza a katonai büntetőjog e hagyományos jogintézményét, amely lehetővé teszi, hogy a terhelt a fegyelmi eljárásra utalásról történt tudomás-szerzést követően választhat a fegyelmi eljárás és a büntetőeljárás között. A feljelentés elutasítása, illetőleg a nyomozás megszüntetése esetén a terhelt panasszal élhet és a panasz folytán – ha az eljárás lefolytatásának más akadálya nincs – a nyomozást el kell rendelni, illetőleg az eljárást folytatni kell.

Ha a terhelt nem élt panasszal az ügy fegyelmi eljárásra történő utalása ellen, akkor a fegyelmi eljárás lefolytatására illetékes parancsnok a szolgálati viszonyt szabályozó külön törvények szerinti fegyelmi eljárásban bírálja el a terhelt katonai bűncselekményét. A fegyelmi eljárás lefolytatására tehát nem a büntető anyagi, hanem a fegyelmi eljárásra vonatkozó jogot kell alkalmazni, ide értve az e törvények által biztosított jogorvoslati lehetőséget is.

Ha a megfenyített a szolgálati viszonyt szabályozó törvényekben biztosított panaszjogát kimerítette, a fenytés ellen bírósági felülvizsgálatnak van helye, amelyet a bírósági út biztosításának érvényesítése érdekében a katonai tanács folytat le.

(A szolgálati jogviszonyból származó jogvitákra, így a fenytés elleni bírósági felülvizsgálatra is a Pp.-nek a munkaviszonyból származó perekre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni). Ez alól az általános szabály alól azonban a bűncselekmény fegyelmi eljárásban történő elbírálása miatt bejelentett bírósági felülvizsgálat esetében a törvény kivételt tesz, mivel a fenytés bűncselekmény miatt került kiszabásra, így indokolt, hogy a bírósági felülvizsgálatot is az a bíróság végezze el, amelynek a hatáskörébe a fegyelmi eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény elbírálása eredetileg tartozott.

A felülvizsgálatot végző bíróság a fenytést kiszabó határozatot vagy parancsot helybenhagyhatja, a fenytés mértékét csökkentheti, vagy enyhébb fenytést alkalmazhat, illetve a fenytést kiszabó határozatot vagy parancsot megsemmisíti, ha a büntetőeljárás során fel-

mentő, vagy az eljárást megszüntető rendelkezés meghozatalnak lenne helye. A törvény rendelkezik arról is, hogy a bíróságnak a fenytést felülvizsgáló végzése ellen – az eljárást megszüntető végzéshez hasonló – fellebbezésnek van helye.

Ez a szabályozás több problémát is felvet. Egyrészt a katonai ügyészhez képest egyértelműen korlátozza a katonai bíró kompetenciáját, mert „saját jogon” nem kap felhatalmazást arra, hogy egy katonai vétségről olyan döntést hozzon, hogy az fegyelmi jogkörben is elbírálható. (A katonai bíró civil kollégája a feltételek fennállása esetén, a vétségről bármikor megállapíthatja, hogy csak szabálysértésnek minősül.)

Másodszor a jogorvoslatok számát szükségtelen módon növeli. Az illetékes parancsnok fegyelmi jogkörben hozott döntését kétszer lehet kifogásolni, majd a katonai bíróság határozata ellen az Ítéltáblához jogorvoslatnak van helye.

Harmadszor ez a megoldás a katonai bírót olyan helyzetbe hozza, hogy a felülbírlat során korlátozott jogkörben jár el. A parancsnok döntését helybenhagyja, enyhíti, vagy megsemmisít. Mivel előzőleg a katonai ügyész a bűncselekményt fegyelmi útra tereli, így a katonai bíróság előtt talán nyilván valamilyen „rejtett” súlyosítási tilalom érvényesül, hogy súlyosabb fegyelmi szankciót nem alkalmazhat.

Negyedszer a fegyelmi jogkörben hozott határozatok egyfokú bírósági felülvizsgálata mindenféle elvárásnak megfelelne. Figyelemmel arra, hogy a bírói út lehetőségének megnyitását a nemzetközi elvárások az alkalmazott szankció súlyához is mérik, még az is megfontolandó, hogy minden fegyelmi fenytés alkalmazása esetén indokolt-e a bírósági út biztosítása. A tervezetben foglalt jogi szabályozás azt eredményezi, hogy nemcsak a megyei bíróság katonai tanácsa alkalmazza anyagi jogként a szolgálati szabályzatokat, de az Ítéltábla szintén erre lesz hagyatkozva. A katonai tanácsok ügyforgalmának jelentős részét a katonai vétségek teszik ki. Kérdés, kívánatos-e, hogy az ítéltábla quasi fegyelmi bírósággént járjon el.

Ez a cikk kétségtelenül nem alkalmas arra, hogy a jogorvoslattal kapcsolatos valamennyi kérdésre kitérjen. Feltehető, hogy mások is kifejtik az e témában kialakított véleményüket. Ugyanakkor remélem, hogy a fentiekben megfogalmazott gondolatok hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a jogorvoslat szabályozását a kor igényeinek megfelelően alakíthassuk ki.

JEGYZETEK

- 1 Tremmel Flórián: *A büntető eljárási törvény jogorvoslati rendszere de lege lata et ferenda (Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor 70. születésnapja tiszteletére*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997. 242. p.).
- 2 Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, 2000. 450. p.

- 3 Finkey Ferenc: *A magyar büntetőeljárás tankönyve*, Budapest, 1903. 414. p.
- 4 Uo. 415. p.
- 5 Wlassics Gyula: *A büntetőper alapelvei*, 59. p.
- 6 Vargha Ferenc: *A semmisségi panasz*, 1904.
- 7 A Bünvádi Perrendtartás Magyarázata Bp. 1900. 1. p.
- 8 Angyal Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*, Bp. 1917. 163. p.
- 9 Vámbéry Rusztem: *A bünvádi perrendtartás tankönyve*, Bp. 1916. 298. p.
- 10 Az 1896. évi XXXIII. törvény indokolása
- 11 Ideiglenes Törvénykezési Szabályok II. 2. §.
- 12 Cséka Ervin: *A 100 éves büntető perrendtartás perorvoslati rendszeréről*, Magyar Jog, 1996. XI. szám.
- 13 Bp. 547.§.
- 14 Uo. 381. §.
- 15 Uo. 556. §.
- 16 Mendelényi László: *A perorvoslatok és a felsőbíró-ságok előtti eljárás*, Athaneum, 1930. 13. p.
- 17 Uo. 14. p.
- 18 A Bp. megoldása is ezt a megoldást választja, mert a második fellebbezés már semmisségi panaszként indult.
- 19 Farkas Ákos-Róth Erika: *Előadások a büntetőeljárás jog köréből*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 136. p.
- 20 Uo. 136. p.
- 21 Előterjesztés a kormány részére a büntetőjogszabályok és hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról IM/Bünt./2002/359.
- 22 Cséka Ervin: *A büntető jogorvoslatok alaptanai*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1985. 87. p.
- 24 Előterjesztés a kormány részére a büntetőjogszabályok és hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról IM/Bünt/2002/359.
- 25 Uo.
- 26 49/1998. (XI. 27.) AB határozat.
- 27 Halmai Gábor: *A jogorvoslati jog néhány problémája, Személyi szabadság és tisztességes eljárás*. Bp. Indok 171. p.
- 28 9/1992. (I. 30.) AB határozta.
- 29 Előterjesztés a kormány részére a büntetőjogszabályok és hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról IM/Bünt/2002/359.
- 30 Ajánlás III./b/2
- 31 Előterjesztés a kormány részére a büntetőjogszabályok és hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról IM/Bünt/2002/359.
- 32 Az Európai Emberi Jogi Egyezmény Strasbourgban 1984. november 22-én kelt Hetedik Kiegészítő jegyzőkönyvének 2. Cikke szerint: „1. Annak, akit bíróság bűncselekmény miatt elítélt, joga van arra, hogy a bűnössége megállapítását, illetőleg a büntetés kiszabását tartalmazó ítéletet felsőbb bírósággal felülbíráltassa. E jog gyakorlását, ideértve azokat az okokat is, melyekre alapítva a jogok gyakorolhatók, jogszabályban kell szabályozni. 2. E jogot korlátozni lehet a jogszabályok által meghatározott kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében, vagy abban az esetben, amikor a szóban forgó személy ügyét első fokon a legfelsőbb bírói fórum tárgyalta, vagy amikor a felmentő ítélet ellen benyújtott jogorvoslat folytán hoztak bűnösség megállapítását tartalmazó ítéletet.”
- 33 1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya 57. § (5) bekezdése: „... a jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadával elfogadott törvény korlátozhatja.”
- 34 A 2002. évi I. törvény indokolása.